

6. Afanasenko, I. D., (2013) *Ekonomicheskaiia logistika [Economic logistics], Standart tret'ego pokoleniia. Saint Petersburg: Piter Publ., [in Russian].*

7. *Ukraina u cifrax u 2015 roci. Statistichniy sbirnik [Ukraine in figures in 2015. The statistical collection], Kiyv: Dergavna slugba statistiki Ukrainy [in Ukrainian].*

Ключові слова: транспортно-експедиторські послуги, експорт вантажоперевезень, транзитні перевезення, структура вантажоперевезень, транспортна галузь.

Ключевые слова: транспортно-экспедиторские услуги, экспорт грузоперевозок, транзитные перевозки, структура грузоперевозок, транспортная отрасль.

Keywords: transport-forwarding services, export of a cargo transportation, transit transportations, structure of a cargo transportation, transport branch.

УДК 338.242.4, 339.97

КРИТЕРІЇ ОПТИМАЛЬНОСТІ ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ В РИНКОВУ ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Шамборовський Григорій Олегович, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, к.е.н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка

Shamborovskyi Grygoriy, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, PhD, Ivan Franko National University of Lviv

Shamborovskyi G. Optimality criteria of state intervention in the market economy in the world economic crisis.

The article reviews the problems of optimal state interference in market processes. The questions of needs for government intervention and its positive and negative consequences for the national economy are analyzed. It studies the conditions in which state intervention in the market is objectively necessary. It proves that to establish a direct relationship between the level of state intervention in the economy and economic development is difficult. At once it was proved that the optimal government intervention could be determined through calculation of economic efficiency of state regulation of market relations and economic processes. The kinds of state intervention efficiency in the economy are specified in accordance with the criteria of ratio of costs and benefits. It was determined that the anti-crisis policy of the Ukrainian government during the global crisis of 2008-2009 was ineffective. Summing up, it should be noted that the issue of achieving an optimal level of state interference in market processes is individual for each country. The optimum government interventions directly related to its efficiency. If the definition of performance found that government intervention does not improve the economy, the question of its limitations must be one of the key. Despite the objective need for government intervention in the market subject to the availability of crisis, such influence should also be economically justified and can only be appropriate for conditions to achieve improvements in the shortest periods of time.

Шамборовський Г.О. Критерії оптимальності втручання держави в ринкову економіку в умовах світової економічної кризи

В статті досліджується проблематика оптимальності державного втручання в ринкові процеси. Аналізуються питання визначення необхідності державного втручання, його позитивні та негативні наслідки для національної економіки. Досліджуються умови за яких державне втручання у ринок є об'єктивно необхідним. Обґрунтовано, що встановити прямий зв'язок між рівнем державного втручання в економіку та економічним розвитком є складно. Поряд з тим, доведено, що оптимальність державного втручання можна визначити через обрахунок економічної ефективності проведення державного регулювання ринкових відносин та економічних процесів. У відповідності до критеріїв співвідношення результату та витрат, виокремлено види ефективності державного втручання в економіку. Визначено що антикризова політика українського уряду під час світової кризи 2008-2009 рр. була неефективною. Підсумовуючи, слід зазначити, що питання досягнення оптимального рівня державного втручання в ринкові процеси є індивідуальним для кожної країни. Оптимальність державного втручання, напряму пов'язана з його ефективністю. Якщо при визначенні показників ефективності виявляється, що державне втручання не призводить до покращення стану економіки, то питання його обмеження має бути одним з основних. Попри об'єктивну необхідність

державного втручання в ринок за умов наявності кризи, такий вплив також має бути економічно обґрунтованим і може бути доцільним лише за умов досягнення позитивних зрушень у найкоротшій проміжки часу.

Шамборовский Г.О. Критерии оптимальности вмешательства государства в рыночную экономику в условиях мирового экономического кризиса

В статье исследуется проблематика оптимальности государственного вмешательства в рыночные процессы. Анализируются вопросы определения необходимости государственного вмешательства, его положительные и отрицательные последствия для национальной экономики. Исследуются условия, при которых государственное вмешательство в рынок объективно необходимо. Обосновано, что установить прямую связь между уровнем государственного вмешательства в экономику и экономическим развитием является сложно. Вместе с тем, доказано, что оптимальность государственного вмешательства можно определить через расчет экономической эффективности проведения государственного регулирования рыночных отношений и экономических процессов. В соответствии с критериями соотношение результата и затрат, выделены виды эффективности государственного вмешательства в экономику. Определено, что антикризисная политика украинского правительства во время мирового кризиса 2008-2009 гг. была неэффективной. Подытоживая, следует отметить, что вопрос достижения оптимального уровня государственного вмешательства в рыночные процессы индивидуален для каждой страны. Оптимальность государственного вмешательства, напрямую связана с его эффективностью. Если при определении показателей эффективности оказывается, что государственное вмешательство не приводит к улучшению состояния экономики, то вопрос его ограничения должно быть одним из основных. Несмотря на объективную необходимость государственного вмешательства в рынок при условии наличия кризиса, такое влияние также должно быть экономически обоснованным и может быть целесообразным лишь при условии достижения положительных сдвигов в кратчайшие промежутки времени.

Постановка проблеми. Держава і ринок, як соціальні інститути є взаємопов'язаними, проте основною ознакою розвиненої економіки є те, що ринок визначає функції та межі державного регулювання, в той час як у слаборозвинених країнах основний вплив на ринок має держава. Протиріччя, що виникають при визначенні меж державного втручання у ринкові процеси, за умов наявності постійно повторювальних кризових явищ у світовому господарстві, визначають актуальність та необхідність дослідження цієї проблематики.

Функції та роль держави в цивілізаційному розвитку країни не є сталими і чітко визначеними. Це обумовлено різними внутрішніми та зовнішніми чинниками та етапами її соціально-економічного розвитку. Сьогодні трансформація функцій та ролі держави викликана зростанням нестабільності у міжнародному середовищі – загостренням кризових явищ та міждержавних конфліктів. Процеси глобалізації в економічній, інформаційній та культурній сферах тісно пов'язані з процесами національної самоідентифікації. Прагнення до національного самовираження є природним і заслуговує особливої уваги представників влади і громадськості під час формування місії держави – її призначення і стратегії розвитку. Звідси випливає нове і складне завдання держави з врегулювання внутрішніх та зовнішніх конфліктів і, звичайно, не шляхом збройного, військового протистояння, а торговельними, дипломатичними і культурними методами. В таких складних умовах функції держави повинні бути переглянуті і оцінені з боку практичного застосування механізмів антикризового регулювання, як на національному, так і міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення оптимальних меж та критеріїв державного втручання в ринкові відносини залишаються дискусійними в економічній науці. Їх досліджували ще класики економічної думки: А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Тук, Д. Фуллартон, В. Ойкен, Дж. М. Кейнс, М. Фрідмен та ін. Подальший розвиток теоретичних концепцій щодо ролі та значення держави у економіці, відбувся завдяки західним вченим Д. Блеку, А. Ліпіцу, Ф.Лордону, Х.Мінські, П.Самуельсону, Дж. Стіглеру, Ф. Перру, А. Пігу, Р. Познеру та ін. Окремі питання визначення меж державного втручання в ринкові процеси в розглядаються у працях вітчизняних вчених Бодрова В. Г., Вергуна М. Г., Геця В. М., Грабинського І. М., Матвіїшин Є. Г., Сафонова О.М., Стельмашука А. М., Соскіна О. І., Третяк Г. С., Філіпенка А. С., Чистова С. М., та ін.

Однак, недостатньо дослідженими залишаються питання оптимального втручання держави у економічні процеси під час загострення кризових явищ в світовій економіці. Також відкритим для подальшої дискусії є визначення критеріїв ефективності державного втручання в економіку країни.

Метою статті є дослідження функцій та ролі держави в ринковій економіці, аналіз державного втручання в економічні процеси під час загострення кризових явищ, обґрунтування критеріїв ефективності державного втручання в економічні процеси.

Виклад основного матеріалу. Згідно економічної теорії добробуту держава нівелюючи провали ринку, спроможна досягати Парето-оптимального стану економіки та максимізувати добробут населення. З іншого боку, недосконалість ринку, як суспільного інституту, сама по собі не може свідчити про те, який рівень державного втручання буде необхідним або достатнім, при забезпеченні певного рівня добробуту [11, с. 50]. Все це призводить до необхідності різнобічного дослідження впливу держави на ринок та застосування єдиних критеріїв оптимальності, як для ринку, так і для держави.

Аналізуючи чинники, які призводять до виникнення дисфункції держави та ринку, можна виокремити найбільш суттєві з поміж них:

- наявність асиметрії інформації на ринках;
- неспроможність ринку виробляти суспільні блага;
- наявність тенденцій до олігополізації та монополізації ринків;
- неспроможність ринку до усунення екстерналій;
- неможливість ринку корегувати соціально прийнятні межі нерівності населення за рівнем доходу;
- суб'єктивність системи політичного управління;
- обмеженість у можливостях контролю за державними структурами

[10, с. 32].

Незважаючи на те, що держава спроможна усувати або принаймні нівелювати певні з зазначених прогалин, її втручання в ринкові процеси має бути обмежене певними критеріями. Втручання держави у ринкові процеси, з метою нівелювання провалів ринку, може бути обґрунтоване лише за умови, якщо при цьому досягається Парето-покращення, тобто коли стан всіх, або певних груп осіб покращується, не погіршуючи при цьому стан інших. За всіх інших умов, втручання держави у ринковий механізм безперечно веде до погіршення становища певних груп осіб, а тому, потребує додаткових механізмів компенсації.

Втручання держави в ринкові процеси є характерним для більшості країн світу, в тому числі, провідних. Держава здійснює функцію забезпечення гуманізації та соціалізації економіки, втручаючись у ринкові процеси, з метою забезпечення високого рівня добробуту населення. Таким чином, держава реалізує свої переваги перерозподілу доходів і в повній мірі використовує ціннісну перевагу перед ринком. Такий підхід до державного регулювання економічних процесів є характерним для найбільш економічно розвинених країн світу (Швеція, Австрія, Німеччина, Японія, тощо) [1, с. 361-362].

В залежності від того, яку роль відіграє держава у економічних процесах, виокремлюють економіки двох типів: з мінімальною участю держави у регулюванні макроекономічних процесів; з максимальною участю держави у регулюванні макроекономічних процесів [7, с.7]. Для першого типу державного регулювання характерним є забезпечення стабільності грошового ринку, регулювання екстерналій, виробництво товарів суспільного призначення та управління неринковим сектором економіки, тобто ліберальний підхід до управління економікою. Такий тип є характерним для країн з розвинутою ринковою економікою. Щодо другого типу, то він передбачає повний державний монополізм в управлінні ринковими процесами та економікою загалом. Він є характерним для країн з адміністративно-командною або перехідною економікою. Окрім наведених типів, також є проміжні. До них зокрема належать: китайський тип

державного управління, де поєднуються ринкове та державне регулювання; соціально орієнтоване ринкове господарство таких країн, як Німеччина та Австрія; шведська модель змішаної економіки та ін. [6, с. 72]. Крім того, в залежності від наявності певних економічних умов, роль держави в економічних процесах може змінюватись, послаблюватись, або навпаки, посилюватись, зокрема під час кризи.

Для визначення ступеня державного втручання в економіку, досить часто використовують різноманітні індекси. Найбільш розповсюдженим з поміж інших є Індекс економічної свободи. Значення цього Індексу дає можливість визначити загальні тенденції щодо державного втручання в економіку та ринок, певної держави, адже розраховується через середнє арифметичне десяти контрольних показників: свободи від корупції, підприємництва, праці, торгівлі, інвестицій, права власності, державних витрат, фіскальної, монетарної та фінансової [8]. Дані щодо значення Індексу економічної свободи окремих країн наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Індекс економічної свободи окремих країн за групами у 2016 р. (у %)

Країна	права власності	свобода від корупції	фіскальна свобода	державні витрати	свобода підприємництва	свобода праці	монетарна свобода	свобода торгівлі	свобода інвестицій	фінансова свобода	Загальне значення
Країни з вільною економікою (80-100 %)											
Гонконг	90,0	74,0	92,6	90,7	97,4	89,0	81,8	90,0	90,0	90,0	88,6
Сінгапур	90,0	84,0	91,2	90,1	95,0	90,7	81,8	90,0	85,0	80,0	87,8
Нова Зеландія	95,0	91,0	71,0	46,0	91,4	85,9	88,1	87,2	80,0	80,0	81,6
Швейцарія	90,0	86,0	70,9	66,3	82,2	72,1	87,8	90,0	85,0	80,0	81,0
Австралія	90,0	80,0	63,2	62,0	89,4	77,2	85,2	86,4	80,0	90,0	80,3
Країни з переважно вільною економікою (70-80 %)											
Канада	90,0	81,0	80,0	50,4	81,8	72,6	76,9	87,0	80,0	80,0	78,0
Великобританія	90,0	78,0	64,9	39,0	86,0	71,8	76,4	88,0	90,0	80,0	76,4
США	80,0	74,0	65,6	54,7	84,7	91,4	77,0	87,0	70,0	70,0	75,4
Німеччина	90,0	79,0	61,5	41,3	90,0	50,6	83,3	88,0	90,0	70,0	74,4
Японія	80,0	76,0	68,5	46,2	82,5	83,9	81,2	82,6	70,0	60,0	73,1
Країни з помірно вільною економікою (60-70 %)											
Іспанія	70,0	60,0	58,3	41,1	76,0	51,7	84,7	88,0	85,0	70,0	68,5
Франція	80,0	69,0	47,7	2,5	78,4	43,5	79,1	83,0	70,0	70,0	62,3
Італія	50,0	43,0	55,8	22,1	70,3	53,0	84,5	88,0	85,0	60,0	61,2
Країни з переважно не вільною економікою (50-60 %)											
Хорватія	35,0	48,0	70,8	33,7	60,3	42,4	78,7	87,4	75,0	60,0	59,1
Греція	40,0	43,0	64,4	0	73,8	50,2	77,7	83,0	60,0	40,0	53,2
Росія	20,0	27,0	82,2	56,2	72,2	57,6	62,9	72,4	25,0	30,0	50,6
Країни з "деспотичною" економікою (нижче 50 %)											
Білорусь	20,0	31,0	88,6	44,8	69,0	74,9	50,4	79,0	20,0	10,0	48,8
Україна	25,0	26,0	78,6	30,6	56,8	47,9	66,9	85,8	20,0	30,0	46,8

Джерело: складено автором на основі [8]

Згідно Індексу економічної свободи, більшість високорозвинених країн належать до групи країн з переважно вільною економікою. Другою за чисельністю є група країн з помірно вільною економікою (53 країни). До цієї групи входять досить багато розвинених

країн, в тому числі, членів ЄС (Франція, Італія, Іспанія, Португалія, Польща, Бельгія, Словаччина, Угорщина, тощо). Найбільш чисельною з поміж інших, є група країн з переважно не вільною економікою (61 країна). Україна разом з деякими країнами пострадянського простору: Білорусією, Узбекистаном, Туркменістаном та іншими африканськими та азійськими країнами, належать до групи країн з «деспотичною» економікою.

У відповідності до даних таблиці 1, найнижчі бали Україна отримала за значеннями наступних контрольних показників: прав власності, свободи від корупції, рівня державних витрат, свободи інвестицій та фінансової свободи. В цілому, у рейтингу з поміж інших країн, станом на 2016 р., Україна посідає 162 місце з 178 можливих, і продовжує падіння. Незважаючи на негативні тенденції, які спостерігаються в останні роки, Україна має можливості покращити ситуацію та збільшити рівень економічної свободи, як це зокрема було з 2003 по 2007 рр., коли з найнижчої групи країн з «деспотичною» економікою наша країна перейшла до групи країн з переважно не вільною економікою. Найвищим показник Індексу економічної свободи в Україні був у 2005 р. і склав 55,8 % [8].

Аналізуючи дані щодо економічного розвитку та рівня державного втручання виникають певні суперечності. Так серед країн рівень державного втручання в економіку яких є завищеним (у відповідності до розрахункового Індексу економічної свободи «деспотичні»), рівень їх економічного розвитку є досить високим і навіть перевищує рівень економічного розвитку інших країн, де рівень економічної свободи є вищим. Так Білорусь, при тому що займає 157 місце у рейтингу і характеризується, як країна з «деспотичною» економікою, за основними економічними показниками (ВВП та ВВП на душу населення) суттєво випереджає Грузію, яка посідає 23 місце в рейтингу і характеризується, як країна з переважно вільною економікою – однак ВВП Грузії станом на 2016 р. становить 34,2 млрд. дол. США, а Білорусі – 172 млрд. дол. США; ВВП на душу населення у Грузії 7653 дол. США, проти 18161 дол. у Білорусі [8]. Таким чином, можна зробити висновки, що саме по собі державне втручання або його обмеження, не гарантує економічного зростання певної країни.

Враховуючи особливості розвитку окремих національних систем, універсального критерію оптимальності державного втручання у ринок сьогодні не існує, і не може існувати. Кожна окрема країна самостійно визначає такі межі та вирішує питання державного втручання, в залежності від ряду факторів, основним серед яких є стабільність національної економіки. Поряд з тим, об'єктивно необхідним є встановлення якісних критеріїв, за допомогою яких може визначатись наскільки державне втручання в ринкові процеси є економічно вигідним для держави.

Визначення оптимального рівня державного втручання, щільно пов'язане з розрахунком ефективності державного втручання в економічні процеси. При цьому, ефективність розраховується, як співвідношення результату та витрат, які призвели до виникнення даного ефекту, тобто порівнюються або розмір отриманого прибутку, або зниження витрат [12, с. 25]. Так на державному рівні, ефективність визначається шляхом співставлення приросту національного доходу чи ВВП, з рівнем ресурсів необхідним для реалізації певної економічної програми.

У відповідності до критеріїв співвідношення результату та витрат, що було здійснено з метою отримання даного результату, виділяють наступні види ефективності державного втручання в економіку:

- цільова ефективність визначається шляхом співставлення результату, з поточними потребами розвитку економіки певної країни та її суспільними інтересами;
- технологічна ефективність – співвідношення результату та ресурсів, що були використані, з метою здійснення державного регулювання економіки;
- економічна ефективність розраховується шляхом співвідношення результату, з витратами на проведення економічної політики державними органами влади;

- соціальна ефективність – співвідношення результатів в соціальній сфері, з певними витратами на здійснення державного регулювання [9, с. 10].

Існує ряд чинників, при яких державне втручання в економічні процеси є необхідним. Найбільш розповсюдженим приводом для державного втручання є наявність кризових явищ в економіці, які призводять до неможливості відновлення ринку самостійно, в силу наявності значного впливу зовнішньоекономічних тенденцій.

Глобалізаційні процеси, які супроводжують розвиток будь-якої країни, обумовлюють збільшення обсягів та підвищення значущості внутрішньо економічних функцій певної країни, поряд з тим актуалізуючи і проблематику визначення оптимальності втручання у ринкові процеси. При цьому, досить часто ефективність державного втручання в економічні процеси оцінюється за національними межами. Таким чином, окрім наведених критеріїв, все більшого значення набуває міжнародний критерій ефективності державного втручання в економіку. Це насамперед пов'язано з багаторівневістю світового господарства, яке в умовах глобалізації є неоднорідним. Таким чином, країни, за умов відкритої економіки, відчувають і негативні тенденції глобалізаційних процесів. Прикладом такого впливу, зокрема, є досвід останньої фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., яка спочатку виникла у США, а в підсумку набула глобального масштабу.

Розглядаючи роль державного втручання в економічні процеси під час останньої світової кризи спаду виробництва і ділової активності, слід звернути увагу на причини її виникнення. Так на думку експертів однією з основних причин кризи 2008-2009 рр. було стрімке нарощення розриву між обсягами капіталу, який існував лише у фінансовому секторі та матеріальним виробництвом. Причиною такого дисбалансу, зокрема, було посилення тенденцій дерегуляції та лібералізації фінансових ринків [2, с. 26].

Від початку розгортання фінансової кризи, більшість урядів країн, проводили досить активну політику втручання в ринкові процеси, що було об'єктивно обумовлено станом фінансового сектору, який має прямий вплив на реальний сектор економіки. Окрім ряду заходів щодо підтримки банківського сектора, також застосовувались досить жорсткі обмеження щодо напрямків їх діяльності. В напрямку підтримки внутрішнього ринку, також запроваджувались заходи спрямовані на нівелювання наслідків кризи. До таких зокрема належали:

- підтримка певних галузей економіки. В США – автомобілебудування, енергетики, енергозбереження; в Канаді – автомобілебудування, транспортної інфраструктури, житлового будівництва, гірничо видобувної та лісової промисловості; у Франції – автомобілебудування, енергетики, енергозбереження, транспортної інфраструктури; У Швейцарії – енергетики, енергозбереження, транспортної інфраструктури; У Китаї – житлового будівництва, інноваційної галузі, агропромислового комплексу, транспортної інфраструктури [3, с.118-121];

- запровадження пільгових форм оподаткування (використання податкових канікул) та в цілому зниження податків (Німеччина, Франція, Швейцарія, Японія, Китай, Індія, Тайвань, Аргентина, та ін.);

- виконання програм підтримки середнього та малого бізнесу (Німеччина, Греція, Італія, Великобританія, Японія, Китай, Угорщина та ін.);

- створення державно-приватних інвестиційних фондів або інших спеціалізованих фондів, з метою стимулювання кредитування, підтримки проблемних фінансових установ, викуп акцій стратегічно важливих для вітчизняної економіки підприємств (Франція, Бразилія, Гонконг, Кувейт та ін.);

- збільшення державних запозичень (Німеччина, Франція, Норвегія, Японія, та ін.) [4, с.51].

Оцінюючи ефективність реалізації урядами окремих країн заходів щодо подолання кризи, слід зазначити, що більшість розвинених країн, урядами яких було не тільки розроблено, але й застосовано програми термінового державного втручання та допомоги,

подолали негативні явища досить швидко. Загальне уявлення щодо ефективності антикризових заходів дає дослідження проведене російською аудиторсько-консалтинговою компанією ФБК, у якому було визначено Індекс антикризової ефективності для восьми країн, у тому числі, і України [5]. Для обрахунку Індексу використовувались наступні показники:

1. макроекономічні показники: ВВП, інвестиції в основний капітал, золотовалютні резерви;
2. реальний сектор економіки: обсяг промислового виробництва, обсяг виробництва сільськогосподарської продукції;
3. торгівля: зовнішньоторгівельний баланс, оборот роздрібною торгівлі, імпорт і експорт;
4. динаміка цін: індекс споживчих цін, індекс цін виробників;
5. соціальна сфера: рівень безробіття, реальна заробітна плата;
6. ринок цінних паперів: фондовий індекс [5, с. 9].

Індекс розраховувався з використанням відсоткових змін наведених статистичних показників, порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Зміна відібраних показників, в різному ступені, характеризує успішність протидії кризі, тому, для кожного з цих показників встановлювалась певна вага. Узагальнений Індекс антикризової ефективності являв собою суму відібраних показників, з врахуванням ваги кожного показника, встановленої математичним шляхом:

$$I = \sum_{i=1}^n w_i X_i, \text{ де } I - \text{індекс антикризової ефективності кризи, } X_i - \text{зміна } i\text{-го показника}$$

перераховане у співставних одиницях, w_i - вага зміни i -го показника, з котрим він включається в Індекс [5, с. 10].

Індекс антикризової ефективності був розрахований починаючи з 1.08.2008 до 01.02.2009. Саме у цей період криза перейшла у найбільш гостру фазу. Дослідження динаміки Індексу дає підстави аналізувати наскільки ефективними були антикризові заходи урядів країн, що вживались у цей період. Значення Індексу наведено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Значення індексу антикризової ефективності у період з 01.08.2008 по 01.02.2009 рр.
(%)

	01.08.2008	01.09.2008	01.10.2008	01.11.2008	01.12.2008	01.01.2009	01.02.2009
США	-0,745	-0,331	-0,324	0,038	-0,088	0,097	0,084
Канада	-0,358	-0,352	-0,491	-0,03	0,631	0,239	0,346
Великобританія	-0,458	-0,484	-0,504	-0,039	0,368	0,119	0,523
Німеччина	-0,457	-0,421	-0,473	-0,126	0,054	0,134	0,192
Франція	-0,341	-0,434	-0,5	-0,146	0,109	-0,21	0,48
Казахстан	0,408	0,161	0,477	1,09	0,147	0,955	0,059
Росія	1,111	1,066	0,102	-0,443	0,032	-0,247	-0,6
Україна	0,84	0,794	1,712	-0,345	-1,252	-1,087	-1,083

Джерело: складено автором за даними [5, с. 13]

Якщо розглядати значення Індексу для вітчизняної економіки, то в період з 01.08.2008 по 01.10.2008 позитивні значення були пов'язані не з ефективністю антикризових дій, а з тим, що криза в Україну прийшла з певним запізненням, на відміну від розвинутих країн. Поряд з цим, аналізуючи всі подальші місяці, протягом яких криза набула особливого

загострення, можна констатувати найбільш неефективну, навіть порівняно з іншими пострадянськими країнами, антикризову політику нашої країни.

Висновки. Посилення глобалізаційних тенденцій та зростання ризиків виникнення нових економічних і фінансових криз, обумовлюють необхідність державного втручання в ринкові процеси. Такий вплив є об'єктивно обумовленим і необхідним для будь-якої країни. Поряд з тим, досягнення оптимального рівня державного втручання, можливе лише за умови, коли державне та ринкове регулювання функціонують як єдине ціле, здатне пристосовуватись до зміни економічних умов, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Основною метою, в даному контексті, має бути забезпечення збалансованого відношення між державою та ринком. Для цього, необхідним є дотримання трьох базових принципів характерних для всіх країн з розвинутою ринковою економікою:

- держава не повинна перебирати не притаманні їй функції, втручаючись таким чином у ринок, а лише розв'язувати ті проблеми, які не може вирішити ринок;
- вплив держави на ринок має носити непрямий характер, з тим щоб спрямовувати вкладення капіталу інвесторами, у необхідні для національної економіки напрямки;
- основними напрямками державної політики має бути забезпечення умов для повноцінного функціонування ринку. Для цього, необхідним є забезпечення прав власності, підтримки інтеграційних процесів, економічної свободи, в тому числі, свободи торгівлі, підприємництва, інвестицій, тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що питання досягнення оптимального рівня державного втручання в ринкові процеси є індивідуальним для кожної країни. Оптимальність державного втручання напряму пов'язана з його ефективністю. Якщо при визначенні показників ефективності виявляється, що державне втручання не призводить до покращення стану економіки, то питання його обмеження має бути одним з основних. Попри об'єктивну необхідність державного втручання в ринок за умов наявності кризи, такий вплив також має бути економічно обґрунтованим і може бути доцільним лише за умов досягнення позитивних зрушень у найкоротші проміжки часу.

Список використаних джерел:

1. Ботчаев А.Р. Государственное регулирование рыночной экономики / А.Р. Ботчаев, Е.М. Климов, А.М. Ходачек. – СПб.: ИВЭСЭП, Знание. – 2003. – 238 с.
2. Зарицька І. Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / І. Зарицька // Вісник НБУ. – 2009. – №6. – С. 20-29.
3. Ермаков С. Л. Мировой финансово-банковский кризис, его влияние на экономическое развитие / С. Л. Ермаков // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – № 1(3). – Т. 1. – С. 118-126.
4. Хомутенко Л. Світовий досвід упровадження антикризових заходів у протидії наслідкам фінансової кризи / Л. Хомутенко, Я. Хомутенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – №3 (15) – С. 49-53.
5. Индекс антикризисной эффективности. Аналитический доклад. Авт. кол. И.А. Николаев, Т.Е. Марченко, М.В. Титова. ФБК. Москва. 2009. – 34 с. Режим доступа: http://www.fbk.ru/upload/images/effectiveness_index.pdf
6. Гаращенко Н.Л. Государственное регулирование экономики: Учебное пособие. – КамчатГТУ.: 2007. – 166 с.
7. Нитовкин Д. В. Роль и место государственного регулирования в управлении экономикой / Д. В. Нитовкин // Научный журнал КубГАУ. – 2013. – № 93 (09). – С. 1-19.
8. [The Index of Economic Freedom 2016](http://www.heritage.org/index/ranking) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heritage.org/index/ranking>
9. Ракин А. С. Эффективность государственного регулирования экономики: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук 08.00.01 / А. С. Ракин. – Москва, 2005. – 15 с.
10. Бодров В. Г. Державне управління у фінансово-економічній сфері: навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, О. М. Сафронова; уклад. В. М. Гаврилюк. – К. : НАДУ, 2013. – 88 с.
11. Милушев Д. Ф. Пределы вмешательства государства в экономику: теоретико-правовой аспект / Д. Ф. Милушев. // Вестник Поволжской академии государственной службы. – 2011. – № 2. – С. 48-52.

12. Нагимова А. М. Эффективность деятельности государственных органов управления как фактор повышения качества жизни в регионе: проблемы оценки и измерения. – Казань: Казан. гос. ун-т, 2009. – 188 с.

References (BSI):

1. Botchayev A.R. Gosudarstvennoye regulirovaniye rynochnoy ekonomiki / A.R. Botchayev. E.M. Klimov. A.M. Khodachek. – SPb.: IVESEP. Znaniye. – 2003. – 238 s.
2. Zaritska I. Peredumovi ta osoblivosti proyavu suchasnoї svitovoi bankivskoi krizi / I. Zaritska // Visnik NBU. – 2009. – №6. – S. 20-29.
3. Ermakov S. L. Mirovoy finansovo-bankovskiy krizis. ego vliyaniye na ekonomicheskoye razvitiye / S. L. Ermakov // Byuletен Mizhnarodnogo Nobelivskogo ekonomichnogo forumu. – 2010. – № 1(3). – Т. 1. – S. 118-126.
4. Khomutenko L. Svitoviy dosvid uprovadzheniya antikrizovikh zakhodiv u protidii naslidkam finansovoi krizi / L. Khomutenko. Ya. Khomutenko // Visnik Universitetu bankivskoi spravi Natsionalnogo banku Ukraїni. – 2012. – №3 (15) – S. 49-53.
5. Indeks antikrizisnoy effektivnosti. Analiticheskiy doklad. Avt. kol. I.A. Nikolayev. T.E. Marchenko. M.V. Titova. FBK. Moskva. 2009. – 34 s. Rezhim dostupu: http://www.fbk.ru/upload/images/effectiveness_index.pdf
6. Garashchenko N.L. Gosudarstvennoye regulirovaniye ekonomiki: Uchebnoye posobiye. – KamchatGTU.: 2007. – 166 s.
7. Nitovkin D. V. Rol i mesto gosudarstvennogo regulirovaniya v upravlenii ekonomikoy / D. V. Nitovkin // Nauchnyy zhurnal KubGAU. – 2013. – № 93 (09). – S. 1-19.
8. The Index of Economic Freedom 2016 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.heritage.org/index/ranking>
9. Rakshnya A. S. Effektivnost gosudarstvennogo regulirovaniya ekonomiki: avtoref. diss. na soiskaniye uchenoy stepeni kand. ekon. nauk 08.00.01 / A. S. Rakshnya. – Moskva. 2005. – 15 s.
10. Bodrov V. G. Derzhavne upravlinnya u finansovo-ekonomichniy sferi: navch.-metod. materialy / V. G. Bodrov. N. I. Baldich. O. M. Safronova; uklad. V. M. Gavrilyuk. – K. : NADU. 2013. – 88 s.
11. Milushev D. F. Predely vmeshatelstva gosudarstva v ekonomiku: teoretiko-pravovoy aspekt / D. F. Milushev. // Vestnik Povolzhskoy akademii gosudarstvennoy sluzhby. – 2011. – № 2. – S. 48-52.
12. Nagimova A. M. Effektivnost deyatelnosti gosudarstvennykh organov upravleniya kak faktor povysheniya kachestva zhizni v regione: problemy otsenki i izmereniya. – Kazan: Kazan. gos. un-t. 2009. – 188 s.

Keywords: state intervention in the economy, government regulation of the economy, state functions, the world economic crisis, the state anti-crisis policy, Index of Economic Freedom.

Ключові слова: державне втручання в економіку, державне регулювання економіки, функції держави, світова економічна криза, державна антикризова політика, Індекс економічної свободи.

Ключевые слова: государственное вмешательство в экономику, государственное регулирование экономики, функции государства, мировой экономической кризис, государственная антикризисная политика, Индекс экономической свободы.